

Werken aan schooltaal tijdens de rekenles. Een interventie op de Pabo

1. Inleiding

Schooltaal speelt een belangrijke rol tijdens de rekenles en veel leerlingen leren dit taalregister niet thuis (Schleppegrel 2004). Ze zijn ervoor afhankelijk van hun leraar (Zwiers 2008). Leraren kunnen schooltaalontwikkeling bij hun leerlingen stimuleren door zelf schooltaal te gebruiken en door schooltaalstimulerende strategieën in te zetten. Die strategieën zijn gericht op begrip of op productie van schooltaal door leerlingen (Dokter 2015). Om een interventie hierover voor de lerarenopleiding te ontwerpen, is onderzocht hoe schooltaalstimulerend gedrag in rekenlessen binnen het primair onderwijs aan bod komt.

De opbouw van de rekenles blijkt van belang te zijn. Tijdens de werkvormen 'uitleg' of 'gesprek' hebben leraren de grootste kans om schooltaalstimulerend gedrag te vertonen (Dokter e.a. 2017). Schooltaalaanbod van leraren is meer gericht op lexicale diversiteit en specificiteit dan op lexicale en grammaticale complexiteit. Leraren verschillen sterk in de mate van tekstuele complexiteit¹. Bepaalde schooltaalstimulerende strategieën, zoals 'herhalen van uiting van de leerling', komen veel voor, maar strategieën zoals '*modeling*' of 'prikkelende opmerkingen maken', worden nauwelijks ingezet.

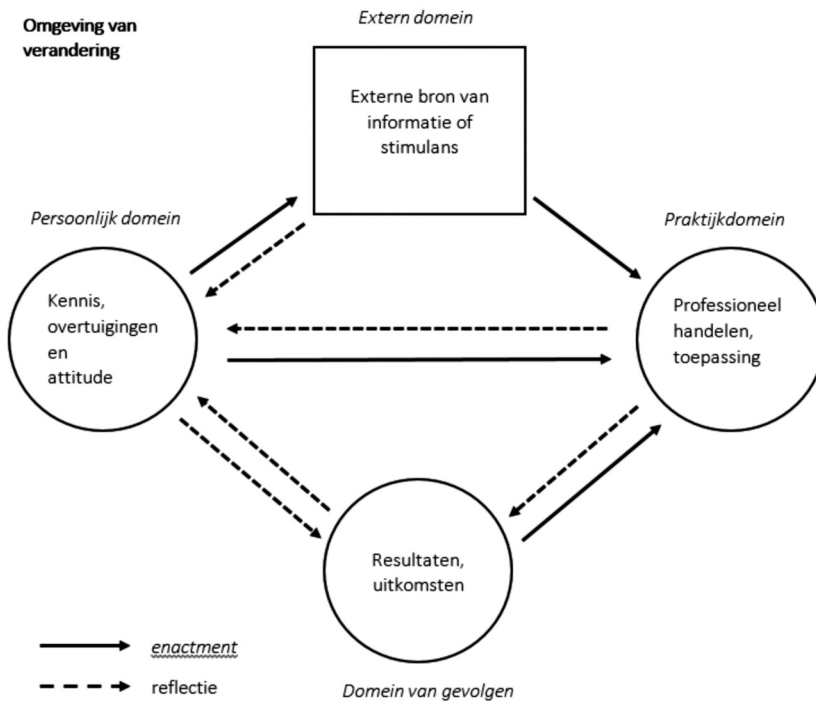
Behalve de frequentie van het gebruik van schoolstimulerende strategieën, is ook de afwisseling tussen *power-up*-strategieën (het niveau verhogen naar schooltaal toe) en *power-down*-strategieën (het niveau verlagen naar dagelijkse taal toe) van belang voor schooltaalontwikkeling (Maton 2014). Leraren gebruiken *power-down*-strategieën vaker dan *power-up*-strategieën. Ook zijn ze vooral gericht op begrip en niet op productie van schooltaal door leerlingen.

Als laatste is onderzocht of het schooltaalstimulerend gedrag van de leraar samenhangt met diens kennis, attitude en vaardigheid ten aanzien van schooltaal, maar er werden

geen significante verbanden gevonden. Het gedrag van de leraar wordt dus door andere factoren bepaald. Dit impliceert dat op de lerarenopleiding behalve voor kennis, vaardigheden en attitude, ook aandacht moet zijn voor het aanleren van specifiek didactisch handelen.

2. Ontwikkeling interventie

Het accent van de interventie werd gelegd op het aanleren en inoefenen van schooltaalstimulerende strategieën. Kennis, vaardigheden en attitude werden ook aangeboden, maar niet benadrukt. Dit inzicht sluit aan bij het integratief model voor professionele groei van Clark & Hollingsworth (2002) (zie: Figuur 1).

Figuur 1 – Integratief model voor professionele groei (Clark & Hollingsworth 2002: 951).

Verandering in één van de domeinen kan een begin van professionele groei zijn: echte groei ontstaat immers als er een netwerk van veranderingen ontstaat. Kennis, attitude en vaardigheden zitten in het persoonlijke domein en kunnen leiden tot groei via bewust handelen (*enactment*) en reflectie. Deze processen brengen de verschillende domeinen met elkaar in verband. Tijdens de interventie speelden bewust handelen en reflectie een centrale rol. De effectiviteit van de interventie is onderzocht door per domein te bekijken of er veranderingen waren.

Voor het ontwerpen van de interventie hebben we vanuit de theorie en het voorgaande onderzoek tien ontwerpcriteria gehanteerd. In Tabel 1 zijn deze criteria weergegeven met daarbij de operationalisering.

	Ontwerpcriteria	Omschrijving	Operationalisering interventie schooltaal
1	Duur & intensiteit	Substantieel tijd om doelgericht te werken aan verwerving van strategieën of inzichten.	Eén kwartaal (10 weken) aandacht voor schooltaal tijdens de rekeninstructie.
2	Collectieve participatie	Samenwerking van een groep leraren, waarbij doelgerichte (inhoudelijke) interactie plaatsvindt.	Studenten coachen elkaar op gebruik van schooltaalstimulerende strategieën door in groepje op de opleiding video-opnamen van elkaar te bespreken.
3	Doelen	Heldere doelen, gesteld vanuit een context en een hoger doel.	Vakspecifieke doelen, gericht op het stimuleren van schooltaal door gebruik van schooltaalstimulerende strategieën.
4	Authentieke taken	De taken zijn functioneel voor het bevorderen van het leerproces van de leraar. Ze sluiten aan bij specifieke problemen van de leraar en zijn geformuleerd vanuit de eigen context.	De taak is gericht op het verbeteren van het wiskundig denken tijdens de rekeninstructie op stage. Op www.lesinschooltaal.nl staat een filmpje 'belang van schooltaal' dat de urgentie duidelijk maakt.
5	Coaching	Begeleiders werken samen met leraren aan verbetering en zijn een rolmodel voor leraren.	<i>Modeling</i> /voorbeeldgedrag door de docent rekenen/wiskunde in filmpjes op de website. Docent en studenten bespreken samen gedrag van studenten in video-opnamen (herkennen van gedrag/kansen).
6	Actief leren	Aandacht geven aan en ruimte geven voor bewust en doelgericht handelen.	Video-opnamen en beschrijvingen van schooltaalstimulerende strategieën (klassikaal) analyseren. Student vragen om strategieën in te zetten in het eigen handelen in de praktijk, dat filmen en analyseren. Vervolgens nieuwe doelen stellen in de praktijk uitvoeren.
7	Reflectie	Aandacht geven aan en ruimte geven voor reflecteren op het handelen.	Reflectie komt tot stand tijdens het analyseren van video-opnamen van eigen handelen in de praktijk met kijkwijzers en samen met medestudenten en de docent rekenen/wiskunde.
8	Samenhang	Verbindingen leggen tussen en binnen de vier domeinen, bijvoorbeeld tussen: <ul style="list-style-type: none"> • kennis en overtuigingen • bestaande kennis en nieuwe kennis (kennisconstructie) • doelen en activiteiten • doelen en schoolbeleid 	Kennisconstructie: kennis over kenmerken schooltaal en schooltaalstimulerend gedrag koppelen aan bestaande kennis. Kennis landelijke richtlijnen: inhouden kennisbases Rekenen/wiskunde en Nederlandse taal Pabo's gebruiken. Attitude en strategieën koppelen door filmpjes over het belang ervan. Doelen en inhoud interventie: koppeling aan wiskundig denken.
9	Toetsing	Feedback geven tijdens het proces. Toetsing doelen en activiteiten zijn in lijn.	Inhouden van de interventie worden gekoppeld aan standaard 3.15: feedback geven.
10	Hybride leren	Online en offline leren.	www.lesinhoud.nl wordt zowel tijdens de les als daarbuiten gebruikt om studenten te informeren over het belang van schooltaal, kenmerken van schooltaal en schooltaalstimulerende strategieën.

Tabel 1 – Overzicht ontwerpcriteria met omschrijving.

3. Effectiviteit interventie

We hebben onderzocht of de interventie is verlopen zoals bedoeld. Dat is grotendeels gelukt. Alleen bij de criteria ‘doelen’ en ‘toetsing’ is afgeweken van de planning: de doelen bleken niet duidelijk voor een aantal studenten en de toetsing was niet in lijn met de doelen.

In het persoonlijk domein werden twee veranderingen gevonden. Uit de kennistoets bleek dat de experimentele groep iets hoger scoorde op kennis over schooltaalstimulerende strategieën. Bij de attitudemeting scoorde de experimentele groep significant hoger op belang van schooltaal tijdens de rekenles.

Het handelen in de praktijk bleek een beetje veranderd: studenten uit de experimentele groep lieten meer variatie in strategieën zien dan studenten uit de controlegroep, vooral bij gerichtheid op begrip. Helaas waren er slechts 13 studenten die data hadden aangeleverd, waardoor het niet goed mogelijk was om een significant effect vast te stellen.

Uit de eindevaluatie bleken zowel de studenten als de docent te hebben ervaren dat de interventie veranderingen teweegbracht. De studenten gaven aan meer kennis over schooltaal bij rekenen te hebben. Volgens de docent was het taalbewustzijn van studenten toegenomen.

Het lijkt erop dat in meerdere domeinen veranderingen tot stand zijn gebracht door de interventie, wat wil zeggen dat de opzet effectief was. Bij een optimale uitvoering, met heldere doelen in lijn met toetsing, waren de effecten wellicht groter geweest. In een vervolgonderzoek met grotere groepen studenten zou dat onderzocht kunnen worden.

Referenties

- Clarke, D. & H. Hollingsworth (2002). “Elaborating a model of teacher professional growth”. In: *Teaching and Teacher Education*, 18 (8), p. 947-967.
- Dokter, N. (2015). “Schooltaalbevorderend leraargedrag”. In: A. Mottart & S. Vanhooren (red.). *Negenentwintigste Conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Academia Press, p. 62-66.
- Dokter, N., R. Aarts, J. Kurvers, A. Ros & S. Kroon (2017). “Stimulating students’ academic language. Opportunities in instructional methods in elementary school mathematics”. In: *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 17, p. 1-21.
- Maton, K. (2014). ‘Building Powerful Knowledge: The Significance of Semantic

Waves'. In: B. Barrett & E. Rata (eds.). *Knowledge and the Future of the Curriculum*. London: Palgrave Studies in Excellence and Equity in Global Education, z.p.

Schleppegrell, M. (2004). *The language of schooling: A Functional Linguistics Perspective*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Zwiers, J. (2008). *Building academic language: essential practices for content classrooms, grades 5-12*. San Francisco: Jossey Bass Teacher.

Noot

¹ Voor meer uitleg bij deze termen, zie: <http://www.lesinschooltaal.nl/schooltaalkenmerken/>.